

U uvodnom članku *Informatica Museologica* 50 (2019)¹ pozornost mi je privukla rečenica: *Demografski sastav zaposlenika ima utjecaj na znanja i perspektive koje muzej razvija te na njegovu sposobnost ili nesposobnost da se susreće s različitim, smatra Jette Sandhal, predsjednica Europskog muzejskog foruma.*² Čitam jednom, drugi, treći put i, priznajem, ne dokučujem smisao citiranoga. Kako to *demografski sastav* određuje sposobnost i nesposobnost da se susreće s različitim? Što to znači s *različitim* – različitim od čega? Za boga miloga, ovo mora da je neka grdna pogreška. Ali internet je vražja stvar. Malo surfam i evo ga:

*Znanje je, u znatnoj mjeri, situirano. Muzeji sve više shvaćaju, često pod pritiskom onih čija su gledišta i iskustva nedovoljno zastupljena, da demografski sastav osoblja utječe na vrstu znanja i perspektive koje muzej može stvoriti, te na njegovu sposobnost – odnosno nesposobnost – da udovolji različitim, često sukobljenim, rodnim, klasnim, etničkim ili rasnim perspektivama. Veliki pomak u 20. stoljeću bilo je priznavanje, pogotovo u zemljama s jakim domorodačkim glasovima, potreba i prava na primarno okruženje za tumačenje svoje kulture i predmeta.*³

Sad je možda samo malo jasnije. U Americi i Kanadi bez sudjelovanja domorodaca (Native American, First Nations) neki muzeji teško mogu funkcionirati. Njihov je zadatak čuvati i njegovati predmete i vrijednosti, pa i duhovnu baštinu, primjerice Irokeza u Iroquois Indian Museum u SAD-u ili Inuita u Daniel Weetaluktuk Museum u Kanadi. Jasno je da je poželjno da takvi muzeji u svom sastavu imaju pripadnike zajednica kojima se muzej bavi. To ima smisla. Ali kakav treba biti demografski sastav za klasne konflikte ili rasnu perspektivu zajednice? Znači li to da se bez crnaca u svom sastavu muzej ne može baviti rasizmom? Ali može se pojmiti da bi za neki budući novi muzej koji bi se bavio romskom zajednicom, njihovom kulturom i identitetom bilo dobro da u svom sastavu ima i Roma. Ali nema brige, takav muzej nije ni u najavi.

U Etnografskome muzeju Zagreb radi 31 stručni djelatnik, od kojih su samo njih sedam muškarci. Zašto se Muzej mnogo više i snažnije ne bavi ulogom žene u povijesti sela i utjecajem tradicije na i danas prevladavajuću neravnopravnost žena u društvu, kada za to ima tako povoljnu *demografsku kompoziciju* u Muzeju? To bi itekako korespondiralo sa sadašnjošću i djelovanjem Muzeja u zajednici.

Naravno, tvrdnju Jette Sandhal treba uzeti *cum grano salis*. Pozivanje na njezinu tvrdnju onako kako je citirana u članku, krnjim citatom, nekorektno je i potpuno promašeno.

Dalje čitam: *Obrazovanje za vodeće ljude u kulturi danas poprima nove oblike kako bi se osiguralo vodstvo koje će omogućiti kvalitetno poslovanje, uključivši i poslovanje muzeja, u brzo izmjenjivom okruženju.*⁴

Odmah nam je dano na znanje tko će spasiti i unaprijediti muzeje. To su vodeći ljudi u kulturi. Očito se misli na vodeće ljude u kulturnim ustanovama, a ne na vodeće umjetnike, pisce, slikare, kustose i ostale upravljačke *outsidere*. Voditeljima, navodi se dalje, trebaju *novi oblici obrazovanja koji osiguravaju vodstvo (leadership) koje će omogućiti kvalitetno poslovanje*. Tu smo, tu je poenta. Svim sudionicima u kulturi, posebice u kulturnim ustanovama, treba postaviti upravljače koji će voditi *poslovanje*. Oni su ta snaga koja izvlači muzeje iz gliba. Tko su ti ljudi? To su menadžeri. Menadžer „je osoba koja organizira rad, usmjerava i osigurava njegovo izvršavanje radom i naporom drugih osoba“⁵. U nas to su ravnatelj/ravnateljice, oni upravljaju radom i naporom stručnih resursa – poglavito kustosa.⁶

Taj menadžer ne treba biti stručnjak, primjerice nije nužno da bude etnolog/antropolog nego treba imati menadžerska znanja i vještine. Za njih je potrebno posebno obrazovanje.

U tekstu je, tko zna zašto, takav uzoran model obrazovanja nađen u Oxfordu: *Poseban model obrazovanja stručnjaka razvilo je sveučilište u Oxfordu, u suradnji s Poslovnom školom Said kako bi se menadžment osposobio u radikalno izmijenjenim okolnostima. Kao ključni izazov navodi se odmak od dosadašnjih vrijednosti (kojih? nap. a.), koje su pomogle oblikovati instituciju (koju, kakvu? nap. a.) jer postaju sve manje relevantne, a sve više se pojavljuje potreba za različitim prilagodbama koje otvaraju nove perspektive bez davanja jasnih rješenja (sic) pa valja posegnuti za alternativnim pristupima.*⁷

A joj!

Evo što je ta poslovna škola: *Said Business School (Oxford Said) poslovna je škola Sveučilišta u Oxfordu, nazvana po sirijsko-saudijskom milijarderu Waficu Saidu. Oxford Said je obrazovni centar Sveučilišta u Oxfordu za preddiplomske i diplomatske studije iz područja poslovanja, menadžmenta i financija.*⁸

1 Goranka Horjan, „Ritualni obljetnica – 100 godina Etnografskog muzeja u Zagrebu, Kako oblikovati budućnost utemeljenu na baštini“, *Informatica Museologica*, br. 50, 2019.

2 Isto, str. 10.

3 Jette Sandahl, „The museum definition as the Backbone of ICOM“, *Museum International*, vol.71, br. 281-282, 2019., ili <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13500775.2019.1638019> (pristupeno 15. veljače 2020.)

Originalni citat glasi: *Knowledge is, to an important extent, situated. Increasingly museums come to realise, often under pressure from people whose points of view and experiences are underrepresented, that the demographic composition of staff impact the kind of knowledge and perspectives the museum can create, and its ability – or inability – to meet the different, and often conflicted, gender, class, ethnic, or racial perspectives of its communities. A major shift in the 20th century was the recognition, not least in countries with strong indigenous voices, of the needs and rights of a primary setting to interpret its culture and objects.*

4 Goranka Horjan, „Ritualni obljetnica – 100 godina Etnografskog muzeja u Zagrebu, Kako oblikovati budućnost utemeljenu na baštini“, *Informatica Museologica*, br. 50 (2019): 10.

5 *Rječnik financijskih pojmova*, <https://webhosting-wmd.hr/rjecnik-pojmova-m/web/menadzer> (pristupljeno 15. veljače 2020.)

6 To je regulirano Zakonom o muzejima, čl. 25.

7 Goranka Horjan, „Ritualni obljetnica – 100 godina Etnografskog muzeja u Zagrebu, Kako oblikovati budućnost utemeljenu na baštini“, *Informatica Museologica*, br. 50 (2019): 10.

8 <https://www.sbs.ox.ac.uk/> (pristupljeno 15. veljače)
Originalni citat glasi: *Said Business School (Oxford Said) is the business school of the University of Oxford, named after Syrian-Saudi billionaire Wafiq Said. Oxford Said is the University of Oxford's centre of learning for undergraduate and graduate students in business, management and finance.*

9 <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/davos-manifesto-2020-the-universal-purpose-of-a-company-in-the-fourth-industrial-revolution/> (pristupljeno 15. veljače 2020.)

Originalni citat glasi: „The purpose of a company is to engage all its stakeholders in shared and sustained value creation. In creating such value, a company serves not only its shareholders, but all its stakeholders – employees, customers, suppliers, local communities and society at large.”

10 „Marc Benioff, Salesforce Chairman and Co-CEO in a panel discussion on stakeholder capitalism”, <https://www.salesforce.com/company/news-press/stories/2020/1/davos-highlights/> <https://webhosting-wmd.hr/rjecnik-pojmovi-m/web/menadzer> (pristupljeno 15. veljače 2020.)

Originalni citat glasi: *Capitalism as we have known it is dead. This obsession we have with maximising profits for shareholders alone has led to incredible inequality and a planetary emergency.*”

11 Isto. Originalni citat glasi: „*Maybe somewhere we derailed a little bit, where we thought making money is the real goal of the economy, where the real goal is to live happily here all together.*”

12 Mariah Levin, Head of the Forum of Young Global Leaders, World Economic Forum

The 3 pillars of responsible leadership for the 2020s.

<https://www.weforum.org/agenda/2020/01/responsible-leadership-corporations-stakeholders-ygls/> (pristup 15. veljače 2020.)

Originalni citat glasi: „The new generation of leaders will prioritize purpose over profit.”

13 Goranka Horjan, „Ritualni obilježnica – 100 godina Etnografskog muzeja u Zagrebu, Kako oblikovati budućnost utemeljenju na baštini”, *Informatica Museologica*, br. 50 (2019): 10.

14 Zakon o muzejima, čl. 28. (2): *Stručno vijeće raspravlja o stručnim pitanjima rada muzeja, razmatra i predlaže programe rada, razmatra izvješća o radu, daje mišljenja i prijedloge u vezi s razvojem djelatnosti te obavlja i druge stručne poslove u skladu sa statutom muzeja.*

Dakle, zaboravimo struku i stručnjake, Saïd će nam, svojom dobrotom i milošću, omogućiti nenadmašiv menadžment za naše muzeje. Samo trebamo ljude poslati u Oxford, u Saïd Business School. Je li to ono što nam treba? U našoj je tradiciji nekad bilo normalno da najveći stručnjaci za neko područje postaju direktori. Takva je tradicija manje ili više u cijeloj srednjoj Europi. U Etnografskome muzeju Zagreb to su bili etnolozi. Danas nije tako. Treba li onda čuditi što se spas očekuje od menadžera? Radije bih da se vratimo na staro, pa da je u statutu Etnografskog muzeja naveden uvjet (danas nije) da za ravnatelja/ravnateljicu može biti izabran/a priznati i poznati etnolog/etnologinja ili antropolog/antropologinja iza kojega/koje su stručni članci, knjige i značajne izložbe, a ne da to bude stručnjak za menadžment iz Oxforda.

I dok mi zazivamo menadžere, njihova uloga u velikom *businessu* nikada nije bila upitnija negoli danas. Oni su druzgorazredni proizvod kapitalističkog svijeta. Oni su unajmljene sluge kapitala kojima je jedini zadatak da proizvedu profit. Težnja za profitom dovela je, primjerice, do ljudskih tragedija u Bopalu, do sječe kišnih šuma u Amazoniji ili sječe naših šuma, bez grižnje savjesti menadžera. Ipak, oni su samo potrošna roba – ako za kapital ne proizvedu profit, dobivaju otkaz. Potrebe zajednice ih ne zanimaju. Njih se etika i održanje planeta ne tiče. Oni su beskrupulozni. U njih danas ljudi upiru prstom. I to ne bilo tko nego najmoćniji ljudi svijeta okupljeni u Davosu, na *The World Economic Forumu*. To su političari (Angela Merkel, Donald Trump ...), najvažniji ljudi u svijetu *businessa* (George Soros, Kristin Lagard ...), uglavnom oni koje označujemo kao vođe (*leaders, leadership*) današnjeg svijeta.

Primjerice, u manifestu spomenutog skupa navodi se: *Svrha tvrtke je uključiti sve dionike u zajedničko i održivo stvaranje vrijednosti. Stvarajući takvu vrijednost, tvrtka služi ne samo svojim dioničarima, već svim svojim dionicima – zaposlenicima, kupcima, dobavljačima, lokalnim zajednicama i društvu u cjelini.*⁹

Umjesto poslovanja, ovdje se spominju zaposlenici, lokalna zajednica, društvo. I to, zamislite, za kompanije koje su do sada radile samo za profit, u kojima su menadžeri bili zaduženi za poslovanje. Istodobno mi muzej svodimo na njegovo poslovanje, a šaljivci ga nazivaju neprofitnom ustanovom.

U Davosu je bilo i oštrijih tonova: *Kapitalizam kakav smo poznavali mrtav je. Ova naša opsesija maksimalizacijom profita isključivo za dioničare dovela je do nevjerojatne nejednakosti te izvanrednog stanja na planetarnoj razini.*¹⁰

Da, dosadašnji je kapitalizam mrtav. Moramo mijenjati smjer.

*Možda smo negdje malo skrenuli s puta, pa smo mislili da je glavni cilj ekonomije zarada, dok je zapravo cilj da svi zajedno sretno živimo.*¹¹

Opa, mislili smo da je zarada prvi i pravi cilj ekonomije. Ali ne, pravi je cilj da svi zajedno živimo sretno.

Hm, Marc Benioff ne govori o muzejima, socijalnim ustanovama, o umjetnosti, on govori o velikim korporacijama, a i sam je vlasnik jedne velike tvrtke i „težak” je više od 7 milijardi dolara. I dok mi želimo uvesti menadžment da poboljšamo poslovanje muzeja, on govori o sreći i zajedništvu kao cilju ekonomije. I dok će se velike korporacije morati okrenuti ljudima i njihovim potrebama, ali i potrebama planeta, mi ćemo pokušati od muzeja napraviti profitabilne ustanove. Ali o tome više nešto kasnije.

Još žeeće: *Novoj generaciji lidera prioritet će biti svrha, a ne profit.*¹² Svrha prije profita!

Nije li to primjereno i za muzej? Ako profit nije svrha, onda upravljanje (menadžment) muzejima ne bi trebalo povjeriti menadžerima jer oni i ne moraju znati svrhu muzeja, a to i ravnatelj hrvatskih muzeja često ne znaju. Pretpostavljam da neki etnolog/antropolog sigurno može lakše prepoznati svrhu Etnografskog muzeja od nekoga drugog. Kako se u nas ravnatelj postavlja po volji vladajućih političara u nekoj zajednici, koja je najčešće osnivač muzeja, tako je sve više onih koji nisu u *struci*. Zato glavinjanje muzeja ne čudi. Naravno, uvijek ima iznimaka i dobrih primjera, ali njih je sve manje. Nitko ne kaže da nam dobro vodstvo (*leadership*) ne treba ili da nam dobro upravljanje ne treba, ali njihova uloga počinje tek nakon svrhe muzeja. Ako znate svrhu, onda znate i smjer. Onda vas samo, možda, treba podučiti upravljanju ili tu funkciju treba obavljati netko drugi. Etnografski je muzej specijalizirani muzej i njegovi bi kustosi trebali razmotriti koje će si ciljeve zadati i kako će ih ostvariti u skladu sa svrhom muzeja.

Teško će to ići jer su oni potisnuti (u ime poslovanja) na marginu. U tekstu se autorica pita *treba li i u instituciji pojačano razvijati timski pristup i posvećenost grupnim odlukama.*¹³ Licemjerno. Zašto? Nekada su zaključci Stručnog kolegija/vijeća bili obvezni za upravu muzeja, potom je Stručno vijeće postalo samo savjetodavno tijelo direktora/ravnatelja, koji ga je, naravno, u skladu sa svojim ovlastima, mogao ignorirati (savjet ne obvezuje), da bi danas u Zakonu o muzejima¹⁴ uloga Stručnog vijeća, a to znači i velike većine kustosa, bila svedena na ukras.

U tom Zakonu ne piše tko saziva Stručno vijeće, tko razmatra njegove zaključke, komu ih Vijeće podastire... Eto, Muzejsko vijeće postoji jer ne bi bilo lijepo da ne postoji, ali ono nema nikakvu snagu niti bilo koga obvezuje. Razgovor u vjetar. Ako ravnatelj tako želi, Stručno vijeće se uopće neće sastajati. Naravno da ima ravnatelja koja poštuju mišljenja kustosa, ali ima i onih koji to ne čine. Kako onda razvijati timski pristup i donositi grupne odluke?

Nedavno je jedan ravnatelj na TV-u izjavio kako nema s kime raditi i provesti svoje ideje. Zapravo je optužio kustose, njihovo znanje i spremnost za djelovanje, ne shvaćajući da time pokazuje svoju nesposobnost za vođenje muzeja jer

je njegov glavni zadatak da za svoje ideje i akcije (ako ih ima) pridobije zaposlenike. Istaknuo je kako s pomoćnim osobljem može računati, dok s kustosima ne može. Usput, isti je ravnatelj nedugo nakon te jedne izjave napredovao i postao direktorom većeg muzeja u metropoli.

Kako se u takvoj situaciji netko može pozivati na timski pristup?

*Kustosi imaju priliku pokazati svoju sposobnost sagledavanja izazova i izabrati ono što misle da je za današnje društvo relevantno*¹⁵ – čitam dalje. Pogledajmo što bi za naše današnje društvo bilo relevantno. Recimo, ignoriranje manjina. Hoće li novi postav sadržavati prezentaciju romske, srpske, mađarske, talijanske... etnografske baštine i kako? Može li muzej pridonijeti održavanju njihova identiteta? To ne bi bilo loše, zar ne? I u duhu zajedničkog života. Ali kako? Hoće li se akcent staviti na utjecaje manjine na većinu i obrnuto, ili će se prezentirati samo predmeti manjinske etnologije ili kulturne antropologije? Što je sa ženama u seoskim zajednicama? Hoće li to biti obrađeno?

Nije dovoljno samo uvesti tematski pristup. Jedna bi tema mogao biti folklor političara, njegova uniformiranost (odijelo, kravata), način govorenja itd. Tema mogu biti navike u gradu koje neki stanovnici donose iz svog zavičaja. Kako položaj žene na selu u prošlosti utječe na njihov položaj u društvu danas? To bi publici, vjerujem, bilo zanimljivo. Postoji, naravno, mnoštvo tema koje bi mogle biti zanimljive i za koje muzej u svojim zbirkama ima predmete koji mogu nositi temu, ilustrirati je i biti materijalnim dokazom za tvrdnje koje se za neku temu navode.

To čini vjerodostojnost muzeja, a ne nešto drugo. Predmeti ne lažu.

No bojim se da u sadašnjim uvjetima kustosi neće slobodno iskazivati svoje mišljenje. Oni uglavnom žive u strahu. Od njih se sve više traži poslušnost, a sve manje kreativnost. Pokušajte zamisliti da jedan kustos koji ima svoje mišljenje o nekoj stvari suprotno mišljenju upravitelja/upraviteljice to mišljenje objavi u nekom stručnom časopisu ili, ne dao Bog, u dnevnom tisku ili na televiziji. To bi se doživjelo kao izdaja i ne bi mu bilo lako nastaviti raditi u muzeju.

U sadašnjoj konstelaciji snaga, klaunovskoj ulozi Stručnog kolegija, sve ovisi o ravnatelju/ravnateljici. On je iznad svega, pa će dobrohotno, po svom čefu i mutnim idejama, nešto prihvatiti, a nešto ne. To je zgodna pozicija. Ako postav ne bude dobar, bit će krivi kustosi jer nisu prenijeli *duh vremena* i nisu *zadovoljili nova očekivanja*, što posljedno znači da nisu sposobni te, ukratko, ravnatelj nema s kim raditi. Dao je sve od sebe, ali, eto, krivnjom stručnjaka nije išlo.

Ostaje još razotkriti kukavičje jaje koje nam menadžeri/ravnatelji i *znalci* u Ministarstvu kulture i lokalnim upravama stalno podmeću. Kukavičje jaje izražava se sintagmama *održivost muzeja*, *održivi razvoj muzeja*. Projekt koji je Etnografski muzej u Zagrebu prijavio na natječaj za dodjelu sredstava EU-a zove se *Obnovljena baština za pametan i održiv razvoj u hiperpovezanim svijetu*.

Pitam, po čemu to dosadašnje djelovanje Etnografskoga, ali i svih ostalih muzeja, nije bilo održivo? Kada se u Davosu govori o četvrtoj industrijskoj revoluciji, onda se dosadašnji razvoj ekonomije, tj. način proizvodnje proglašava neodrživim. On nas je već doveo na rub ponora u kojemu narušavanje prirodne ravnoteže prijeti opstojnosti čovjeka kao vrste. Zato se zahtijeva i najavljuje drukčija, inkluzivna (uključujuća) ekonomija. Umjesto *shareholding* kapitalizma, treba nam inkluzivan *stakeholding* kapitalizam. Treba nam održivi razvoj koji neće uništiti planet ni čovjeka.

U zaključcima manifesta iz Davosa 2020. navodi se¹⁶: *Tvrtka je više od ekonomske jedinice koja stvara bogatstvo. Ona ispunjava ljudske i društvene težnje kao dio šireg društvenog sustava. Učinak se mora mjeriti ne samo prema povratu dioničarima, nego i prema tome kako tvrtka postiže svoje ciljeve zaštite okoliša, socijalne politike i dobrog upravljanja. Naknade izvršnim rukovoditeljima trebale bi odražavati odgovornost prema dionicima.*

Tvrtke, zamislite, trebaju ispunjavati ljudske i društvene težnje. Učinak se mora mjeriti ne samo prinosom dioničarima, već i načinom na koji postiže ciljeve zaštite okoliša, socijalne politike...

Jasno je kao dan da se u zaključcima uopće ne misli na muzeje. Oni uopće ne štete ili minimalno štete planetu, ne onečišćuju ga, oni su ionako održivi. Ali unatoč tome, stalno se govori o održivosti muzeja. Pritom se misli na dvije stvari. Muzej neće biti održiv ako ne prati duh današnjeg vremena. Vezano za to, uglavnom se poziva na potrebu uvođenja novih medija i oblika komunikacije. Često se to svodi na kompjutore, multimediju i virtualnu stvarnost. Mislim da se muzej u komunikaciji mora koristiti novim tehnologijama, i to samo u interpretaciji muzejskih predmeta i tema, ali uvijek treba zadržati muzejski predmet i zbirke kao temelj svih poruka koje šalje komunikacijskim kanalima, ma kakvi oni bili. Temeljno je poslanje muzeja, najjednostavnije rečeno, čuvati, pokazivati (izlagati) i interpretirati muzejske predmete, skupine predmeta i muzejske teme.¹⁷ Suvremenom se tehnologijom treba obilato koristiti i u tom je segmentu nužno osuvremeniti muzeje, ali samo za interpretacije i tumačenja. *Hardcore* muzeja ostaje kakav je i bio. I bit će tako dok je građanskog društva u kojemu je kao javna ustanova nastao i u kojemu i danas živi. Muzeji napreduju, sve ih je više, a sve je više i korisnika. Na panične apele da muzeji moraju postati *cyber* muzeji ili ih neće biti, muzeji se ne obaziru.

Dobro, ako muzeji ne štete planetu i prirodi i ako neće propasti ne postanu li *cyber*, na što se onda misli pri sve učestalijim izjavama da je potrebo postići održivost muzeja? Jednostavno: misli se na novac. Za *shareholding* kapi-

15 Goranka Horjan, „Rituali obljernica – 100 godina Etnografskog muzeja u Zagrebu, Kako oblikovati budućnost utemeljenju na baštini”, *Informatica Museologica*, br. 50 (2019): 10.

16 <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/davos-manifesto-2020-the-universal-purpose-of-a-company-in-the-fourth-industrial-revolution/>

Originalni citat glasi: *A company is more than an economic unit generating wealth. It fulfils human and societal aspirations as part of the broader social system. Performance must be measured not only on the return to shareholders, but also on how it achieves its environmental, social and good governance objectives. Executive remuneration should reflect stakeholder responsibility.*

17 <http://www.conservum.com/wp-content/uploads/2015/02/muzeo-logija-hr.pdf> (pristupljeno 15. veljače 2020.)

THE MANAGERIAL (EVIL) SPIRIT OF THE PRESENT TIME

A review of the article *Rituals of Anniversaries – 100 years of the Ethnographic Museum in Zagreb, How to shape a future founded on the heritage* published in *Informatica Museologica 50* is really an occasion to say a word or two about the management of museums, about stances connected with corporate management, about capitalism in general and the purpose of the museum in general.

The purpose of the museum is placed above the fake sustainability that is being imposed on museums and is in fact just a brazen demand that a museum should make money so as to cost less. If the world of capital inverts values such as the satisfaction of human and social aspirations, then it is high time that the museums should be freed of the imposition of management as solution for their problems. The purpose of a museum is above money and it has to be kept up. Business performance must be subordinated to mission. Expert curators have to become the most important part of the new affirmation of the museum.

talizam sve što umanjuje profit preskupo je. Preskupa je kultura uopće, a unutar nje i muzeji, koje uglavnom financira država. Kako smo mi posve u *shareholding* kapitalizmu, tijelima uprave (Vladi, Ministarstvu kulture, upravnim jedinicama kulture u županijama, gradovima i općinama), dakle državi, stalo je do toga da se troškovi za kulturu smanjuju. Oni su ipak na strani kapitala. Istodobno, ista ta tijela uprave smislila su prijevaru na koji će način sa sebe skinuti odgovornost – od muzeja zahtijevaju da budu održivi.

Taj zahtjev nema nikakve veze s održivošću koju naglašavaju u Davosu. Nema u tome ekologije ni socijalne inkluzivnosti, zahtjev se odnosi isključivo na novac. Nitko normalan nema ništa protiv da muzej zarađuje i tako olakša vlastito financiranje. U nas su rezultati skromni, obično ne prelaze 20 % ukupnog proračuna potrebnog muzeju. Neki muzeji zarade malo više, a mnogo njih znatno manje. Treba postaviti jasnu granicu. Da, zarađujte, ali bez zadiranja u temeljne funkcije muzeja. U protivnome će poslanje muzeja na ovom svijetu i u ovom društvu biti ugroženo. A bez tog poslanja muzeji nam zapravo i ne trebaju. O održivosti muzeja bespredmetno je uopće raspravljati na takav način, ali je, čini mi se, važno raskrinkati što se krije iza zahtjeva za održivošću.

U nas je kritičko javno mnijenje, baš kao i mnijenje unutar neke struke, primjerice muzejske, posve zakržljalo. Nema ga ili ga ima u tragovima. Nema polemosa. Nitko se ničemu javno ne protivi. Ja viknem *održivost*, a svi pognu glavu i lagano njome kimaju.

A pazite kakvih tema ima!

Po naredbi Ministarstva kulture zatvoren je Hrvatski muzej naivne umjetnosti, mora se iseliti. Kad će se opet otvoriti, nitko ne zna. Zašto? Ministarstvo kulture otkrilo je da im je najamnina zgrade preskupa, pa je odlučilo Muzej privremeno zatvoriti. Za novu zgradu, zapravo napola ruševinu, tek se izrađuje arhitektonska dokumentacija postojećeg stanja. Ako i bude novca, privremenost će trajati najmanje tri-četiri godine. Za muzej je to smrt. Morat će sve raditi iznova – postav, sustav čuvanja, akvizicije, ponovo će morati animirati djecu, stvarati publiku...

!?

Čuo se poneki glasić protesta, ali bez odjeka i učinka. A riječ je o katastrofi jednog muzeja.

Projekt o udomljavanju Hrvatskoga povijesnog muzeja u zgradi Tvornice duhana Zagreb zapeo je. Muzej je upućen na javno-privatno partnerstvo, vodi se sudski spor,¹⁸ arhitekti se međusobno tuže, a sudstvo je poslovično sporo, i sve stoji. Neki misle da će se zgrada prije urušiti nego što sudski spor bude riješen. Zgrada Tvornice duhana propada. Muzej je tako na neizvjesno vrijeme ostao bez svoje budućnosti za koju se godinama pripremao.

!?

Nikome ništa, nitko se nije oglasio, ni Muzej, ni Ministarstvo kulture, nitko od nepostojeće muzejske kritičke javnosti. Nije se očitovao ni onaj ravnatelj koji nema s kim raditi. Nitko. Muk, teški provincijalni, tmasti, zaostali, preplašeni muk. Čovjek poželi da se u nas pojavi Mariah Levin, mlada poslovna liderica, i da vikne kako prioritet ima svrha, a ne novac.

Čujete li me, birokrati u Ministarstvu kulture i Gradskoj upravi, prednost ima muzej pred novcem. To vam se čini čudnim zahtjevom? Informirajte se što se dogodilo u Davosu 2020. Možda vam se ponešto razbistri.

Nisam optimist. Mi uvijek kasnimo. Svijet se okreće kapitalizmu ljudskog lika, a mi, zamislite, namećemo menadžere školovane u Said School of Management muzejima.

U gotovo svim zemljama svijeta niču novi muzeji, a starima se stalno povećava broj posjetitelja. Neki su muzeji prepoznati kao važan akter u čuvanju i njegovanju identiteta malih naroda i manjina, a mnogi i kao ključan činitelj identiteta velikih naroda. Mi idemo obrnutim putem. Zatvaramo poneki muzej, većinu držimo u oskudici i siromaštvu, a nekima ne damo naprijed. Nama je najvažnije da smanjimo troškove za muzeje i poboljšamo upravljanje, uvedemo menadžere, PR-ovce, marketigase i sličnu bratiju kako bi muzej što više zarađivao.

Nama bit nije važna. Mi ne želimo da muzeji budu dio sretnijega zajedničkog života.

Primljeno: 15. veljača 2020.

¹⁸ „Prokletstvo Hrvatskog povijesnog muzeja”, *Večernji list*, 20. studenog 2017.